

Anna Zellma

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii

Szkolne nauczanie religii rzymskokatolickiej jako miejsce motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania

W szkolnym nauczaniu religii rzymskokatolickiej podejmowane są różne działania dydaktyczne, wychowawcze i ewangelizacyjne. Mają one na celu wspieranie uczniów w integralnym rozwoju fizycznym, intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, religijnym, moralnym i duchowym. Warunkowane są zarówno czynnikami wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi. Zawsze też czynności dydaktyczne i wychowawcze, podejmowane w nauczaniu religii, mają charakter dynamiczny. Występują bowiem w toku interakcji edukacyjnych, zachodzących między nauczycielem religii a uczniami oraz między osobami z zespołu klasowego. U podstaw tych procesów znajdują się założenia programowe nauczania religii. Wśród nich szczególne znaczenie ma motywowanie katechizowanej młodzieży do chrześcijańskiego działania. Pozostaje ono niekwestionowanym zadaniem nauczyciela religii, na które zwracają uwagę m.in. autorzy dokumentów programowych nauczania religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych. Sposoby realizacji tego założenia mogą być różne. Zwykle są one uwarunkowane czynnikami środowiskowymi i osobowościowymi. Istotną rolę odgrywają też elementy materialne (np. wyposażenie szkoły, czas i miejsce lekcji religii), które mogą usprawniać lub zakłócać procesy edukacyjne, jakie organizuje nauczyciel religii. Zasada ta odnosi się również do uczestników lekcji religii.

W niniejszym opracowaniu zostaną podjęte analizy uwzględniające powyższe kwestie związane z rolą szkolnego nauczania religii rzymskokatolickiej w motywowaniu młodzieży do chrześcijańskiego działania. Najpierw omówiona zostanie natura procesu nauczania religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych. W tym kontekście zwróci się uwagę na założenia programowe, które odnoszą się do kluczowych kwestii związanych z motywowaniem młodzieży do chrześcijańskiego działania. Kolejno zaprezentowane zostaną: cele, zadania i treści nauczania religii rzymskokatolickiej, sposoby realizacji założeń programowych związanych z wyżej wymienionym obszarem pracy nauczyciela religii oraz krótkie podsumowanie wraz z określeniem obszarów zasługujących na badania empiryczne.

Natura procesu nauczania religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach podnagimnazjalnych

Nauczanie religii rzymskokatolickiej adresowane do młodzieży ma miejsce w dwóch środowiskach szkolnych: w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych (np. w liceum, technikum, szkole zawodowej). Realizuje ono ewangelizacyjno-katechetyczną misję Kościoła, wypełniając także zadania postawione przez szkołę, o ile są one zgodne z wartościami chrześcijańskimi¹. Zakłada się, że uczniowie, stosownie do etapu edukacji zdobywają wiedzę niezbędną do rozumienia siebie i świata, kształtują władze umysłowe, rozwijają zdolność wydawania prawidłowych sądów, rozpoznają dziedzictwo kultury wytworzonej przez minione pokolenia, odkrywają i internalizują wartości oraz przygotowują się do życia w społeczeństwie. Jednocześnie, zgodnie z zaleceniami autorów dokumentów programowych, są motywowani do chrześcijańskiego działania w codziennym życiu².

W gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych proces nauczania religii, podobnie jak innych przedmiotów szkolnych, ma charakter systematyczny i zorganizowany. Czynności podejmowane przez nauczyciela religii są celowe. Wpisują się w katechetyczną misję Kościoła. Pozostają bowiem w relacji zróżnicowania i komplementarności wobec katechezy parafialnej³. Są powiązane ze wszystkimi działaniami katechetycznymi Kościoła, szczególnie z różnymi formami ewangelizacji⁴. Stąd też w nauczaniu religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych należy „ukazywać orędzie i wydarzenie chrześcijańskie z taką samą powagą i głębią, z jaką przedstawiają swoje treści inne przedmioty”⁵ oraz systematycznie wdrażać uczniów do chrześcijańskiego działania w codziennym życiu.

Od strony zewnętrznej nauczanie religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych przybiera formę czynności dydaktycznych i wychowawczych, rozłożonych w czasie i ukierunkowanych na realizację założeń edukacji religijnej, jakie zostały opisane w dokumentach programowych. Założenia te koncentrują się nie tylko wokół pogłębienia intelektualnego, ale także

¹ Zob. np. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, 83-85 (odtąd skrót PDK).

² Tamże. Warto zauważyć, że w praktyce realizacja powyższego założenia nie przebiega bez zakłóceń. Przeciwnie, zmiany zachodzące w społeczeństwie warunkują jakość procesów nauczania religii w szkole. Coraz więcej młodych ludzi wyraża poglądy i przekonania typowe dla kultury postmodernistycznej, negując nauczanie Kościoła katolickiego w kwestiach moralnych. Zainteresowanych tymi kwestiami odsyła się np. do: J. Mariański, *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Warszawa 2010; tenże, *Przemiany moralności polskich maturzystów w latach 1994-2009*, Lublin 2011.

³ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, 73 (odtąd skrót DOK).

⁴ J. Szpet, *Ewangelizacyjny wymiar szkolnych lekcji religii*, w: *Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 185-204.

⁵ DOK 73.

formacji postaw i kształtowania przekonań wynikających z wiary. Wiele uwagi poświęca się kwestiom dotyczącym związków lekcji religii z katechezą mistagogiczną w parafii⁶. Stąd też w procesie nauczania religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych za priorytetowe uznaje się wspomaganie młodzieży w formacji ludzkiej i religijnej. Szkolni katecheci są zobowiązani do systematycznej organizacji zajęć z religii, podczas których przybliżają orędzie ewangeliczne i wartości moralne⁷ oraz przygotowują uczniów do uczestnictwa w szeroko rozumianym życiu społecznym⁸.

W centrum procesu nauczania religii znajduje się osoba Jezusa Chrystusa. Wobec tego wszystkie treści nauczania religii na omawianym etapie edukacji wiążą się wprost ze słowami i czynami Jezusa Chrystusa, który objawia Boga Ojca⁹. Każda czynność dydaktyczna i wychowawcza zmierza do: (1) rozpoznawania Osoby Jezusa Chrystusa, który umocniony Duchem Świętym wypełnił odwieczny plan zbawienia i prowadzi do Boga; (2) wspierania uczniów w nawiązaniu osobowej więzi z Chrystusem; (3) wspomagania młodzieży w odkrywaniu sensu życia¹⁰. Tajemnica Boga Trójjedynego ukazywana jest w odniesieniu do egzystencji człowieka. W nauczaniu religii nie tylko mówi się o tym, kim jest Bóg i jaki jest Jego zamysł zbawczy, ale także wskazuje na to, kim jest człowiek i jakie jest jego najwyższe powołanie¹¹. Tak więc wierność Bogu zostaje uzupełniona o wierność człowiekowi. Adresaci lekcji religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych stanowią jedno z kryterium doboru rozwiązań metodycznych. Ich poziom rozwoju nie tylko intelektualnego, ale także duchowego, zwłaszcza w sferze życia religijnego, decyduje o różnych modelach przepowiadania słowa Bożego i wychowania chrześcijańskiego. Współcześnie w grupie uczestników lekcji religii znaczną część stanowią uczniowie poszukujący wartości religijnych, doświadczający kryzysów wiary; obojętni religijnie i niewierzący potrzebują przede wszystkim lekcji religii, które będą miejscem spotkania z Ewangelią i ze świadkami wiary oraz pomogą w odkrywaniu chrześcijańskiego wymiaru kultury¹². Odpowiadając na potrzeby wyżej wymienionej grupy, podczas lekcji religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych podejmuje się działania ewangelizacyjne. Młodzież, która poszukuje wartości religijnych lub/i doświadczają kryzysów wiary czy też wykazuje obojętność religijną, ma wiele okazji do głębszej refleksji i poznania odpowiedzi na stawiane przez nią pytania. Nie oznacza to jednak, że podejmowane przez nauczycieli religii działania są

⁶ PDK 83.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ DOK 97-98.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże 116.

¹² Tamże 184.

skuteczne. Młodzież podlega bowiem wpływom kultury postmodernistycznej. Zastłyszane podczas lekcji religii treści często odrzuca, gdyż wydają się mało atrakcyjne i wymagają zaangażowania. Również sam sposób przekazu treści w znacznym stopniu decyduje o postawie młodzieży wobec nauczania Kościoła. Monolog uniemożliwia skuteczną ewangelizację. Jedynie klimat dialogu i zaufania sprzyja wspólnemu poszukiwaniu i odkrywaniu prawdy, chociaż nie gwarantuje pożądaných rezultatów¹³.

Nieco inne założenia w zakresie nauczania religii zaplanowano w odniesieniu do uczniów wierzących. Ta grupa adresatów potrzebuje bowiem wsparcia w rozwoju świadomej i dojrzałej wiary. Lekcje religii stanowią dla uczniów wierzących okazję do kształtowania postawy otwartości wobec innych osób. Dają też możliwość zgłębiania zagadnień religijnych i internalizacji wartości¹⁴. Również uczniom niewierzącym lekcje religii dostarczają wielu możliwości w zakresie rozeznawania i wyjaśnienia osobistej postawy oraz konfrontacji własnych poglądów z orędziem ewangelicznym i świadectwem wiary chrześcijan¹⁵.

Uwzględniając powyższe zróżnicowanie adresatów nauczania religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych, zwraca się uwagę na doświadczenie młodzieży¹⁶. Uwidacznia się to w przekazywaniu różnych treści dotyczących człowieka w jego konkretnych odniesieniach do Boga, innych osób, samego siebie i otaczającej rzeczywistości. Zgodnie z założeniami programowymi w nauczaniu religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych zwraca się uwagę nie tyle na przekaz gotowych informacji, ile na przygotowanie uczniów do samodzielnego, rozumnego i krytycznego: korzystania z rozmaitych źródeł wiedzy, wartościowania oraz odnajdywania i wytyczania własnej drogi życiowej¹⁷. Akcentuje się też działania, w których nauczyciel religii nie przekazuje z góry zaplanowanych i wypracowanych odpowiedzi czy prawd, lecz wraz z uczniami uczestniczy w procesie odkrywania i analizowania poszczególnych problemów egzystencjalnych w świetle słowa Bożego. Dzięki tym czynnościom edukacyjnym uczniowie mogą nabywać umiejętności samodzielnego myślenia i działania oraz kształtują zdolność „do efektywnego realizowania zadań społecznych”¹⁸.

¹³ Zob. więcej o tym np. w: E. Okońska, *Nauczanie religii i edukacja: dialog czy duet monologów?*, „Edukacja” 2011 nr 2, s. 73-79.

¹⁴ A. Offmański, *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej. Polska katecheza młodzieżowa w latach 1945-2000*, Szczecin 2000, s. 168.

¹⁵ DOK 75.

¹⁶ Tamże 116-117, 152-153.

¹⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego. Nowe wydanie*, Kraków 2010, s. 50-102 (odtąd skrót PPK 2010); Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 107-223 (odtąd skrót PNRRZK 2010).

¹⁸ A. Offmański, *Katechizowany podmiotem przemian kulturowych w nauce religii w szkole*, w: *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 19.

Dowartościowanie doświadczenia w nauczaniu religii wymaga respektowania zasady korelacji. Polega ona „na łączeniu orędzia Bożego z życiem ludzkim”¹⁹ oraz na integracji różnych aspektów nauczania religii. Odnosi się również do korelacji treści przekazywanych na lekcjach religii z zagadnieniami podejmowanymi podczas uczenia innych przedmiotów szkolnych²⁰. Istotną rolę odgrywa tu współpraca nauczycieli religii z wychowawcami, pedagogami i nauczycielami przedmiotów kształcenia ogólnego. Dzięki niej możliwe staje się podejmowanie dialogu interdyscyplinarnego w zakresie edukacji szkolnej oraz integrowanie działalności wychowawczej. Realizacja tego założenia napotyka na liczne trudności. Młodzież niechętnie przyjmuje wiadomości, które przekazuje nauczyciel religii. Często neguje je, odwołując się do informacji pozyskanych za pomocą nowych technologii informacyjnych, zwłaszcza internetu²¹.

Stosownie do zakładanych celów nauczania religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych, tematyki zajęć, warunków zewnętrznych, właściwości uczniów i nauczyciela religii proponuje się dobór różnych metod, technik oraz środków dydaktycznych²². W związku z tym zwraca się uwagę na roztropne, mądre i twórcze wykorzystanie w toku lekcji religii zarówno elementów metodycznych, obecnych w nauczaniu innych przedmiotów szkolnych, jak też metod właściwych katechezie (np. biblijnych, liturgicznych), odpowiednio wkomponowanych w cały proces szkolnego nauczania religii. Poszczególne rozwiązania metodyczne stanowią jedynie element składowy lekcji religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych. Służą objawieniu i nawróceniu²³. Nie mogą zatem w niczym naruszać integralności orędzia ewangelicznego. Zawsze też wymagają dopełnienia przez modlitwę i świadectwo życia nauczyciela religii. Mądre towarzyszenie młodzieży w rozwoju wiary i kształtowaniu postaw chrześcijańskich dokonuje się bowiem przy udziale łaski Bożej i aktywności człowieka, o czym warto pamiętać, zastanawiając się nad brakiem skuteczności nauczania religii w szkole.

Cele, zadania i treści nauczania religii rzymskokatolickiej w zakresie motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania

Motywowanie młodzieży do chrześcijańskiego działania wiąże się wprost z przygotowaniem do świadomego uczestnictwa w misji Chrystusa. W obowiązujących dokumentach programowych nauczania religii w gimnazjum i szkołach

¹⁹ R. Murawski, *O nowy kształt katechezy młodzieży. Katecheza młodzieży według Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasik, Warszawa 2003, s. 19.

²⁰ J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 115-116.

²¹ Zob. więcej o tym np. w: N. Gumeniuk, *Mass media a młodzież*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2009 nr 3, s. 75-79.

²² DOK 148.

²³ Tamże 149.

ponadgimnazjalnych kwestiom tym poświęca się wiele uwagi. Cele, zadania i treści odnoszące się do motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania traktowane są jako istotny element procesu nauczania i wychowania katechetycznego. Zostały zaplanowane w powiązaniu z formacją moralną i wprowadzeniem do misji. Ten obszar działalności katechetycznej ma bowiem bezpośrednie odniesienie do życia. Nie ogranicza się jedynie do czynności dydaktycznych. Przekaz pojęć etycznych, zasad moralnych i wartości chrześcijańskich stanowi podstawę działalności wychowawczej związanej z wdrażaniem młodzieży do przestrzegania Dekalogu i realizacji błogosławieństw. W gimnazjum autorzy dokumentów programowych nauczania religii zwracają uwagę na kształtowanie sumienia i postaw moralnych²⁴. Wiedza dotycząca życia moralnego, właściwego przeżywania miłości, realizacji powołania życiowego ma być pomocna w codziennym życiu. Autorzy dokumentów programowych nauczania religii w gimnazjum słusznie stwierdzają, że na podstawie posiadanej wiedzy uczeń powinien „wypracowywać względnie stałe zachowania, reakcje poznawcze [i] emocjonalne umotywowane wartościami najwyższymi”²⁵. Chodzi tu zwłaszcza o kształtowanie umiejętności oceny własnego postępowania w świetle przykazania miłości Boga i bliźniego. Za istotne uznaje się też uzdalnianie młodzieży do konfrontacji własnego zachowania z nauką Bożą i dokonywania odpowiedzialnych wyborów²⁶. Tak określone cele, zadania i treści zostają uzupełnione o założenia programowe związane z przygotowaniem młodzieży do podjęcia misji świadczenia o prawdach wiary i wartościach chrześcijańskich we własnym środowisku. W toku szkolnych lekcji religii zakłada się działania ukierunkowane na wspieranie uczniów w rozpoznawaniu form apostołstwa świeckich. Słusznie proponuje się omawianie różnych sposobów zaangażowania w apostołstwo świeckich i w tworzenie kultury. Młodzież bowiem ma posiadać wiedzę dotyczącą działalności apostołskiej chrześcijan w świecie. Informacje te są niezbędne w procesie motywowania uczniów gimnazjum do chrześcijańskiego postępowania w świecie. Stąd też – obok zaznajamiania uczniów z określoną, powiązaną z życiem młodzieży wiedzą – proponuje się stwarzanie sytuacji, sprzyjających podejmowaniu różnych form aktywności wymagających oceny rozpoznanych wartości i podejmowania odpowiedzialnych decyzji. Uczniowie są wspierani w nabywaniu umiejętności charakterystycznych dla osoby zdolnej postępować w życiu samodzielnie, odpowiedzialnie i zgodnie z Dekalogiem. Działania te zmierzają do przygotowania do podjęcia misji świadczenia o prawdach wiary i wartościach chrześcijańskich we własnym środowisku²⁷. Wśród wymienionych propozycji pomija się kwestie istotne dla współczesnej młodzieży gimnazjalnej, które warunkują jej sposób myślenia i działania. Należałoby więcej uwagi poświęcić nowym technologiom

²⁴ PNRRZK 2010, s. 122-123.

²⁵ PPK 2010, s. 52.

²⁶ Tamże; PNRRZK 2010, s. 122-123, 129.

²⁷ PPK 2010, s. 58.

informacyjnym, z których korzysta młodzież, komunikując się z innymi czy też kształtując własne poglądy i postawy w dziedzinie życia religijnego, także w kwestii apostołstwa. Nowe technologie informacyjne stanowią bowiem szansę, a jednocześnie zagrożenie dla ewangelizacji. Propagowane w internecie i w programach telewizyjnych style życia w znacznym stopniu są akceptowane przez młodzież, co znajduje wyraz w deklaracjach i opiniach wyrażanych podczas lekcji religii. Często pozostają w sprzeczności z nauczaniem Kościoła katolickiego. Chcąc skutecznie motywować młodzież do chrześcijańskiego postępowania, należy podejmować dialog na temat stylu życia lansowanego w mediach.

Wyżej opisane założenia programowe nauczania religii rzymskokatolickiej w zakresie motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania zostają poszerzone w szkołach ponadgimnazjalnych. Autorzy proponują nowe cele, zadania i treści, które stanowią kontynuację propozycji zawartych w dokumentach programowych edukacji religijnej w gimnazjum. Słusznie zwracają uwagę, zwłaszcza w III klasie liceum i szkoły zawodowej oraz w IV klasie technikum, na odkrywanie powołania chrześcijańskiego²⁸. Założenie to wynika wprost z natury nauczania religii na tym etapie edukacji. Dostosowane jest do właściwości psychicznych, potrzeb egzystencjalnych i sytuacji życiowej młodzieży. Świadczy o tym m.in. propozycja wspierania uczniów w nabywaniu umiejętności hierarchizacji zadań, jakie ma katolik względem rodziny i społeczności²⁹. Opisane – w ramach formacji moralnej – założenia wskazują również na dowartościowanie celów, zadań i treści dotyczących motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania. Autorzy dokumentów programowych nauczania religii rzymskokatolickiej w szkołach ponadgimnazjalnych wskazują bowiem na potrzebę doprowadzenia każdego ucznia do odkrycia godności ludzkiej i powołania, którym obdarzył go Bóg³⁰. Za istotne uznają „przygotowanie [młodzieży] do podejmowania samodzielnych decyzji w oparciu o motywację chrześcijańską, wypływającą z faktu przyjęcia chrztu i bierzmowania”³¹. W związku z tym zwracają uwagę na potrzebę integrowania orędzia chrześcijańskiego z ludzkim doświadczeniem poprzez ukazanie życia chrześcijańskiego jako drogi ku świętości oraz podejmowanie zagadnień z zakresu etyki małżeńskiej i rodzinnej³². Trafne są przy tym założenia dotyczące pogłębiania różnych treści antropologicznych i etycznych takich, jak np.: czyn moralny, człowieczeństwo jako dar zdany osobie ludzkiej, cnoty Boskie i cnoty kardynalne, sposoby pracy nad sumieniem, ograniczenia wolności człowieka, praca nad sobą. Z tym wiążą się kolejne kwestie. Dotyczą one bioetyki i etyki życia małżeńskiego. Autorzy podstawy programowej nauczania religii w szkołach ponadgimnazjalnych wskazują na

²⁸ PNRRZK 2010, s. 141-142, 163-164, 200-201, 218-219.

²⁹ PPK 2010, s. 72-73.

³⁰ Tamże, s. 75.

³¹ Tamże.

³² PNRRZK 2010, s. 164-165, 201-202, 219-220.

potrzebę wspierania młodzieży nie tylko w poznawaniu nauczania Kościoła katolickiego na temat: integracji seksualnej, AIDS, aborcji, antykoncepcji, eutanazji, transplantacji, klonowania, zapłodnienia *in vitro*, ale także w nabywaniu umiejętności oceny poszczególnych kwestii w świetle prawa Bożego. Wymienione założenia zostają uzupełnione o zagadnienia związane z mediami, reklamą, internetem i różnego rodzaju formami patologii społecznej³³. Trafne są przy tym propozycje wspierania młodzieży w rozwijaniu umiejętności oceny tych zjawisk. Podobne założenia można dostrzec w opisach dotyczących technik obrony przed manipulacją i pracy zawodowej³⁴. Wszystkie wyżej wymienione treści wiążą się wprost z chrześcijańskim działaniem. Młodzież w codziennym życiu obserwuje i poznaje poszczególne problemy etyczne, coraz częściej też przeżywa dylematy moralne. Uczestniczy także w sytuacjach wymagających podejmowania wyborów. W związku z tym istotne wydają się propozycje, które mają na celu ukazanie zasad życia w społeczeństwie i motywowanie młodzieży do zaangażowania w dzieło apostołskie. Dobrze zatem, że autorzy dokumentów programowych nauczania religii w szkołach ponadgimnazjalnych (zwłaszcza w III klasie liceum i w IV klasie technikum) planują zagadnienia związane z uczestnictwem chrześcijan w życiu społecznym i ze służbą ojczyźnie³⁵. W tym kontekście wskazują na znaczenie zasady dobra wspólnego w działalności polityczno-społecznej oraz na skutki braku poszanowania dla prawdy w życiu indywidualnym i społecznym³⁶. Trafne są również kolejne założenia programowe. Dotyczą one wspierania młodzieży w zrozumieniu wpływu poszanowania prawa własności na życie społeczne³⁷. Uczniowie mają nabywać umiejętność analizy wyżej wymienionych kwestii i ich oceny, co sprzyja kształtowaniu postaw prospołecznych. Niemniej istotne są również zagadnienia dotyczące świadczenia miłości w rodzinie, przebaczenia chrześcijańskiego i zaangażowania chrześcijan w dzieło apostołskie. Uczniowie zdobywający wiedzę na ten temat potrafią lepiej zrozumieć sens świadczenia o Jezusie Chrystusie w środowisku rodzinnym, szkolnym, rówieśniczym, a w przyszłości także w miejscu pracy. Łatwiej też przyjmują argumentację związaną z postawą, jaką chrześcijanin powinien zajmować wobec kultury masowej i elitarnej. Uzasadnione są zatem założenia dotyczące moralnego wymiaru kultury. Autorzy dokumentów programowych nauczania religii rzymskokatolickiej w szkołach ponadgimnazjalnych zwracają uwagę na zagadnienia dotyczące kultury masowej i elitarnej³⁸. Za ważne uznają również ukazywanie katechizowanym uczniom arcydzieł i kiczu czy też argumentowanie, dlaczego chrześcijanin powinien dbać o kulturę języka³⁹. Pomijają jednak

³³ PPK 2010, s. 75.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, s. 77-78.

³⁶ PNRRZK 2010, s. 155.

³⁷ PPK 2010, s. 78.

³⁸ PNRRZK 2010, s. 155, 186-187.

³⁹ PPK 2010, s. 78.

kwestie istotne dla współczesnej młodzieży, związane np. z ideologią *gender*. Nie uwzględniają też wpływów kultury postmodernistycznej, jakim podlega współczesna rodzina, a pośrednio także młodzież⁴⁰. Co ważne, pomijają odniesienie do praktyki, w której nauczyciel religii doświadcza trudności w procesie motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania. Kwestia ta zasługuje na szczególną uwagę w kolejnych opracowaniach programów nauczania religii czy też nowych serii podręczników do nauki religii.

Generalnie można stwierdzić, że według założeń programowych nauczania religii rzymskokatolickiej motywowanie młodzieży do chrześcijańskiego działania obejmuje aspekty poznawcze i wychowawcze, bez szczegółowego odniesienia do współczesnych kontekstów społecznych i kulturowych. Szerokie spectrum wiedzy, z jaką uczniowie zapoznają się podczas lekcji religii, sprzyja rozwijaniu umiejętności analizowania i wartościowania. Stanowi podstawę w procesie motywowania do podejmowania świadomych, samodzielnych i odpowiedzialnych czynów w środowisku społecznym, zgodnych z rozpoznanymi i zinternalizowanymi wartościami. Uczeń jest tu aktywnym podmiotem. Potrzebuje on nie tylko wiedzy, ale również odpowiedniego wsparcia w kształtowaniu postawy autentycznego, rozumnego wyznawania wiary w codziennym życiu. Motywowanie młodzieży do chrześcijańskiego działania nie polega bowiem na modelowaniu zachowań. Przeciwnie, wymaga świadomego i odpowiedzialnego korzystania ze zdobytych umiejętności w różnych sytuacjach życiowych. W centrum każdej aktywności katechizowanego ucznia powinna znaleźć się osoba Jezusa Chrystusa i Jego orędzie zbawienia. Otwartość młodzieży na Chrystusa i słowo Boże prowadzi do otwartości na drugiego człowieka i świat. Wyraża się m.in. w modlitwie, życiu sakramentalnym, we współpracy dla dobra wspólnego, bezinteresowności i poświęceniu oraz w praktykowaniu miłości Boga i bliźniego.

Sposoby motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania

Proponowane w dokumentach programowych nauczania religii rzymskokatolickiej cele, zadania i treści dotyczące motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania wymagają zastosowania odpowiednich rozwiązań metodycznych. W praktyce istotną rolę odgrywa organizowanie sytuacji edukacyjnych, podczas których katechizowani uczą się przez działanie i w toku działania. Może ono przybierać różne formy: zarówno lekcyjne, jak i pozalekcyjne czy też szkolne i pozaszkolne. Każda z nich stwarza różne możliwości w zakresie organizacji sposobów pracy uczniów. Zwykle są to formy zbiorowe, które pozwalają zasto-

⁴⁰ Interesujące analizy na temat funkcjonowania rodzin w ponowoczesności można znaleźć np. w: E. Wiszowaty, *Rodziny policyjne w ponowoczesności*, w: *Rodzina – mundur – służba*, red. Z. Kepa, A. Szerauc, R. Wiśniewski, Płock 2012, s. 41-66.

sować pracę w grupach i w parach, bądź indywidualnie. Samo jednak zróżnicowanie organizacyjne uczniów nie wystarczy. Potrzebne są również odpowiednie metody aktywizujące, gdyż pozwalają one „budzić zaangażowanie, poszukiwać odpowiedzi na nurtujące i stawiane przez uczniów pytania”⁴¹ oraz rozwijać sprawności i kształtować nawyki. Służą też wdrażaniu młodzieży do chrześcijańskiego działania – najpierw w zespole klasowym (w grupie rówieśników), a następnie w rodzinie i otoczeniu. Stąd też autorzy dokumentów programowych nauczania religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych przypominają o konieczności zastosowania w nauczaniu religii metod poszukujących (np. dramy, dyskusji, panelu, trybunału) i problemowych⁴². Zwracają uwagę na znaczenie rewizji życia. Słusznie za istotne uznają wzbogacenie zajęć z religii o środki dydaktyczne oparte na nowoczesnej technologii informacyjnej⁴³. Wymienione propozycje metodyczne są trafne i uzasadnione, stymulują bowiem aktywność własną młodzieży. Co ważne, przyczyniają się do nabywania umiejętności precyzowania myśli, wyrażania własnych opinii, argumentowania i wartościowania. Pomagają również w kształtowaniu zdolności pracy w zespole. Uczą odpowiedzialności za siebie i innych. Pomagają też w kształtowaniu woli⁴⁴.

W realizacji założeń programowych nauczania religii rzymskokatolickiej na szczególną uwagę zasługuje rozwijanie kreatywności młodzieży. Służą temu np. wspólne – katechety z uczniami – inicjatywy podejmowane w szkole, parafii i w najbliższym środowisku. Mogą one przybrać formę pozalekcyjnej i pozaszkolnej aktywności opartej na wolontariacie. Uczniowie organizują na przykład rozmaite loterie dobroczynne i koncerty zespołów muzycznych, aktywnie uczestniczą w akcji zbierania plastikowych nakrętek i w zbiórce żywności dla ubogich rodzin. Mają też wiele okazji do włączenia się w różnego rodzaju akcje organizowane przez Caritas, parafie i organizacje pozarządowe. Zwykle działania te są podejmowane przez młodzież, która zadeklarowała swój udział w szkolnym kole „Caritas”.

Również realizacja konkretnych projektów edukacyjnych sprzyja motywowaniu młodzieży do chrześcijańskiego działania. Skłania do analizowania, wartościowania, wyrażania własnych opinii, argumentowania i zaangażowania apostołskiego. Co ważne, młodzież może ćwiczyć się w praktykowaniu cnót (np. miłości, cierpliwości) oraz doświadczać radości płynącej z praktykowania miłości chrześcijańskiej w codziennym życiu.

Wyżej wymienione rozwiązania metodyczne wspomagają proces motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania. Dostarczają bowiem katechizowanym uczniom okazji do zastosowania rozpoznanej wiedzy w życiu. Sprzyjają też rozwijaniu zdolności wartościowania oraz uobecnianiu orędzia ewangelicznego

⁴¹ PPK 2010, s. 59, 79-80.

⁴² Tamże; PNRRZK 2010, s. 161, 198.

⁴³ PPK 2010, s. 59, 79-80.

⁴⁴ Tamże.

w codziennym życiu. Jednocześnie pozwalają młodzieży doskonalić umiejętność prowadzenia dialogu i współdziałania w grupie, a zarazem stymulują aktywność własną. Nie gwarantują jednak skutecznej realizacji założeń programowych w zakresie motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania. Proces ten bowiem zależy od wielu czynników zewnętrznych (np. wpływu środowiska rodzinnego, mediów), ale także od uwarunkowań podmiotowych (zainteresowań uczniów, preferowanych wartości, otwartości na Boga, umiejętności słuchania, samodzielnego myślenia i poszukiwania prawdy). Niemniej istotną rolę odgrywa modlitwa nauczyciela religii za katechizowanych. Stanowi ona „duszę każdej metody”⁴⁵ oraz uzdalnia do mądrego towarzyszenia uczniom w procesie odkrywania autentycznych wartości, którymi powinni kierować się w życiu.

Podsumowanie

Podczas nauczania religii rzymskokatolickiej w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych, zgodnie z teoretycznymi założeniami, mają być wypełniane różne zadania dydaktyczne i wychowawcze. Dotyczą one nie tylko przekazu wiedzy, ale także formacji postaw. Podczas działań podejmowanych na lekcji religii uczniowie mają zdobywać wiedzę niezbędną w postępowaniu motywowanym wiarą. Uczą się też wartościowania zachowań i rozwiązywania problemów egzystencjalnych na podstawie słowa Bożego i nauki Kościoła. Zdobyta przez uczniów wiedza stanowi źródło aktywności podczas zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, a także w codziennym życiu. Stąd też autorzy dokumentów programowych nauczania religii w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych wielokrotnie zwracają uwagę na motywowanie młodzieży do chrześcijańskiego postępowania poprzez podejmowanie zagadnień z zakresu etyki życia indywidualnego, społecznego, politycznego, rodzinnego i organizowanie sytuacji edukacyjnych, które sprzyjają formacji postaw. Za istotne uznają pobudzanie młodzieży do refleksji, analizy i oceny rzeczywistości. Wskazują też na ważną rolę nauczyciela religii, który nie tylko przekazuje wiedzę, ale również tworzy warunki do chrześcijańskiego działania, wykorzystując formy i metody aktywizujące młodzież. Tak lekcje religii, jak też zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne są odpowiednim miejscem do udzielania zachęty, dodawania odwagi i rozwijania umiejętności. Istotne znaczenie ma tu świadectwo nauczyciela religii w zakresie apostołstwa w najbliższym środowisku, czyli jego własny przykład chrześcijańskiego zaangażowania.

Wszystkie wymienione działania należy potraktować jako propozycje inspirowane do poszukiwania kolejnych rozwiązań. Nie gwarantują one skuteczności, gdyż proces motywowania młodzieży do chrześcijańskiego postępowania, jak już wyżej zauważono, jest warunkowany wieloma czynnikami zewnętrznymi i we-

⁴⁵ DOK 156.

wnętrznymi. Pracy katechety towarzyszą różne ograniczenia i trudności, wprost związane z grupą uczniów, środowiskiem, współczesną kulturą i propagowanymi w niej ideologiami. Zakłócają one realizację założeń programowych nauczania religii. Świadomość tych przeszkód powinna skłaniać nauczycieli religii do nieustannego poszukiwania odpowiednich, dostosowanych do „znaków czasu” sposobów motywowania młodzieży do chrześcijańskiego działania.

Konieczne wydaje się zweryfikowanie teoretycznych założeń, opisanych w dokumentach programowych nauczania religii rzymskokatolickiej. Służyć temu mogą badania empiryczne z zastosowaniem kwestionariuszy ankiety. Na ich podstawie zostaną pozyskane opinie wybranych grup respondentów, niezbędne do zrekonstruowania doświadczeń młodzieży i nauczycieli religii w zakresie chrześcijańskiego działania. Takie dane należałoby wzbogacić o obserwację uczestniczącą i hospitację lekcji religii. Pozwolą one rozpoznać aktualne problemy, zweryfikować teoretyczne założenia oraz wypracować nowe strategie motywowania młodzieży do chrześcijańskiego postępowania.

School Teaching of the Roman Catholic Religion as a Means of Motivating Young People to Christian Action

Summary

The teaching of the Roman Catholic religion at school involves a variety of didactic, educational and evangelizing measures. Among them special care is taken to support students in developing motivation for Christian action. The scope of this catechetical activity has been clearly defined in curriculum documents for religious education, referred to in the core curriculum of catechesis and the religious education syllabus.

The paper analyzes the teaching of the Roman Catholic religion at school as a means conducive to motivating young people to Christian action. First, the nature of the teaching of the Roman Catholic religion in middle school and high schools is indicated. In this context, attention is drawn to the core curriculum in the aspect of motivating young people to Christian action. The following factors are presented in a sequence: goals, objectives and content of religious education as well as guidance how to achieve the objectives of the curriculum related to the above-mentioned are of work of the religion teacher. A brief concluding section includes, besides a synthesis of the discussed points, indications concerning empirical research.

Keywords

teaching the Roman Catholic religion, motivating young people, Christian action, middle school, high schools, curriculum documents for religious education

Słowa kluczowe

nauczanie religii rzymskokatolickiej, motywowanie młodzieży, chrześcijańskie działanie, szkoła gimnazjalna, szkoła ponadgimnazjalna, dokumenty programowe edukacji religijnej, edukacja religijna